

таквог радијуса посебно су погодни региони са високом стопом незапослености, што цене/тарифе чини нижим. Уколико родитељи – наручиоци желе да дете буде интелигентно, лепо и музички обдарено, настојаће се да се пронађу одговарајући донатори, чиме се и цена услуга посебном тарифом регулише.

Глобална неједнакост, хијерархија боје коже и етничких група се тиме продубљује. Да ли ће овако зачети нови грађани света једнога дана тражити глобалну правду или ће питање свог порекла радије потискивати? О овоме ћемо кроз неколико деценија знати више.

Плурализам вредности маршира унапред одлучно и неконтролисано. Какве то конвенције већ сада има, сведоче дискусије о „закону о заштити ембриона“ и „преимплативној дијагностици“. Но та национално дискутована питања могу на глобалној равни, где се различите религије и културе дотичу, постати узроци оштрих конфликта. Оно што је у репродуктивној медицини у појединим земљама научна фантастика, постаје у другим стварност. Отуда су, уверени смо, обавезујуће регулације, неопходне независно од националних, културних и религиозних граница. □

ПЕСМА ПРЕТЕЧА „ДУЖДЕ СЕ ЖЕНИ!“

Зоран Матић

*Универзитет у Београду,
Машински факултет
(z.matic157@yahoo.com)*

Узвишена људска остварења неретко имају претече – неког или нешто што им претходи, оно што „поравнава пут“ ономе што ће доћи. После претече следи достигнуће које засењује све што пре би, што претходеће преводи у своју предисторију. Као што је

Св. Јован Крститељ претеча најплеменитије личности Исуса Христа, тако и Свети Сава, „Срба други Спаситељ“, има претечу у Св. Сави Јерусалимском. Вероватно није случај што су фреске Јована Крститеља и Светог Саве Јерусалимског у манастиру Студеници осликане једна преко пута друге, већ да су за оне који имају очи да виде двојицу претеча у неком дослуху. Исто тако и дела људских руку могу имати претече. За поменути велелепну задужбину Св. Симеона то је манастир Богородице Добротворке који се налазио у Цариграду. У сагласности са наведеним и пе-

сничко здање „Santa Maria della Salute“ има претечу у песми „Дужде се жени!“. Надахнут манастиром Богородице Добротворке небопарни орао Свети Симеон је на једној стени 13 година свијао као какво гнездо манастир Студеницу и искомпонувао је као „Богу захвалну песму у камену“. Јадрански прометеј Лаза Костић је за отприлике исто времена саградио и у аманет своје роду оставио мермерних стихова песничку задужбину „Санта Марија дела Салуте“. И једна и друга задужбина посвећене су Пресветој Богородици. Иако нису достојне ремена на обући да одреше ономе чему претходе и претече завредњују признање и почаст. Но, зар се то чини тако што се песма претеча „Дужде се жени!“ изоставља из збирки поезије и антологија песама?! Њоме је Лаза Костић „крстио“ своју лубову песму.

Песма почиње чуђењем и одговором на чуђење својственим епским песмама: „Из мора никли дворови бели. / Чим су се тако дивно попели? / Јесу л' их вали собом изнели, / лице им водом умили сланом / ил' их је сунце умило даном? / Ни вода влагом, ни сунце сушом, / Венеција је дахнула душом: / прошла је болест вечита, дуга, / прошла је скоро морија, куга.“

Венецију је 1629. г. захватила куга од које је трећина њеног становништва умрла. Као спо-

мен благодарности за спасење од куге решено је да се подигне Базилика Богородици од Спаса. У наставку песме Лаза Костић иронично прозива млетачке дуждеве што бахато исказују право на поседовање природе тако што жене море (бацањем прстена у воду). И као круна те бахатости, у својој гордости, један дужд дрзнуо се да сече шуме словенских гора зарад дизања цркве Богородици. Након приговора једног старог неимара: „Све смо ливанске срезали кедре / да подигнемо дворе ти ведре, па откуд дужде брига је прва, / откуда наћи основу дрва?“, завидна морска вила сашаптава дужду: „Што ће ти стабла даљнога кедра? / Другу ми храну требају недра...“ Предлаже да се исеку словенске шуме: „Ал коса њена опасти мора, / оголит вила словенских гора!“. Дужд оберучке прихвата: „Чуј ли ме, војно, невеста проси: / Храм нек се диже на њеној коси...“

Од удараца секира са борова спада семење, вилинско семе које северни ветри сеју по Црној Гори. „А понајдраже вилино семе“ је дивна, јуначка, христозарна личност Митрополита Данила Шћепчевића, родоначелника династије Петровић Његош, претече црногорског русофилизма, и од Владике Његоша опеване у *Горском вијенију*; *нашражак* (духовни наследник) Св. Симеона ујединио је сва црногорска племена у православну веру. Дакле,

мало пре његовог рођења почела је градња знамените венецијанске базилике. Преко милион и по дрвених стубова је употребљено за учвршћивање темеља на којој је изграђена. Побунио се стиховима Лаза Костић попут Индијанца или неког борца за заштиту природе. Предсказује гнев и освету природе: „Вила се њима грохотом смеје, / побратим јуже по мору веје, / валовите јој помиче скуте, / ко љуске баца ћемије љуте...“ Горски јунак, као што то приличи и у народним песмама, добија наклоност морске виле: „Не бој се драги, ево ти жене, / не бој се војно, ево ти мене, / Анадјомене!“; Анадјомене, звезде Данице која се рађа из мора.

Кроз стихове песме-претече, пуних слутњи и наговештаја, ум песников погружен у мистицизам народног епског духа созерцава лепоту у природи. У њој се назире безлична обличја вилинског лика; јављају се виломорфизми: у мору од морске виле „из ока влажног душа се плави“, „валовите јој предишу груди“, таласи су јој девери који су исплели вео виле-невесте, шума је коса Загорке виле, ветрови су јој синови, борово семе – вилинско семе.

И гле, како живот уме да режира: 16 година након свог песничког бунта против сече словенских шума зарад градње венецијанске базилике Лаза Ко-

стић је посматра са једне терасе где је био са женом Јулом Паланачки на меденом месецу. Гле, остаје поражен лепотом те Богородичине цркве. Какав леп контраст осећања: након бунта долази кајање. Можда је био песнички потресен у духу гледајући у неко предвечерје како се у свету који тоне готово нестварна лепота вазноси кроз измаглицу међу облаке. У „Санта Марија дела Салуте“ вила се оваплотила, постала личност, крстила се и умрла. Након чега се њена лепота пројављује у лепоти храма. Отуд и толико снажно покајничко расположење што је „наших гора пожалио бор“. Након многих „грешних залута“ одбацио је „антропоцентричне бусоле које не показују у вис“; Богородица му постаје путоказ, пред смрт у кошуљи побожно чува *Сан мајке Божије*. Нагађало се о противречности појаве Богородице и вољене жене у истој песми. Па се говори, чак, да песма почиње молитвено, а завршава идолатријски. Без намере лазодицеје, треба се уживети у песникову свест. Извесно, Лаза Костић се водио светим осећајем који је доживљавао према вилимузи. То најбоље може разумети онај ко је имао искуство сусрета са вилом. Зар не наводи да за живота никад није доживљавао пожуду према њој чак и током плесова при којима су им тела била у блиском контакту?! Таква једна изванредна лепота, узви-

шена, племенита, смирена и целомудрена не изазива страст, већ осећај свет, позива на славословље. Ако је ово по среди појава Богородице и виле су у сагласности. Зашто у љубавним стиховима према мртвој драгој видети обожавање, идолопоклонство, а не чежњу за надвременском заједницом са конкретном вољеном особом, која не искључује зајед-

ничарење са Богом, свим и свјем, већ напротив подразумева?

На песму „Дужде се жени!“ ваља скренути пажњу не само што је песмогонија „Санта Марија дела Салуте“ тешко разумљива без песме-претече већ и што је, када се сагледа лепота стихова у „Дужде се жени!“, то једна од најлепших песничких задужбина Лазе Костића. □

ПРИКАЗИ

Хју Тревор-Ропер, *Усион хришћанске Европе*

Предео с енглеског Бранко Момчиловић;
Нови Сад – Сремски Карловци : Издавачка књижарница Зорана Стојановића, 2009

263 стр. ; илустр. ; 20 cm
ISBN: 978-86-7543-186-2

Хју Тревор-Ропер своју књигу *Усион хришћанске Европе* концепира на основу серије универзитетских предавања која су инкорпорирани у интегрални текст. Ово интересантно дело представља причу о идентитету европске цивилизације, причу која тежи да представља хомогену целину сагледану из линеарне временске перспективе.

Истраживање прошлости није лак и једноставан задатак, јер представља дуг пут где вребају знанствене опасности, а историчари, свесни тога, морају да буду спремни за последице. Стога, нећемо аутору замерити због гре-

шака којих је сигурно било, поготову што и сам признаје да је у својим предавањима испољио непознавање неких дубоких тема.

У оквиру шест поглавља своје књиге Тревор-Ропер разматра различите фазе европске историје и води читаоца мисаоно и сликовито кроз средњи век, од пада Римског царства до открића Америке, наводећи га на размишљање о човековом пореклу и историји уопште. Истовремено, аутор нам оставља простор за дискусију и отвара низ питања.

Тревор-Ропер своје излагање почиње тврдњом да је Африка пре доласка Европљана пребива-